

ATATÜRK VE DEMOKRASİ*

*Prof. Dr. İhsan GÜNEŞ***

Konuşmama, bize demokratik ve lâik bir Cumhuriyet armağan eden Mustafa Kemal Atatürk başta olmak üzere tüm arkadaşlarına şükranlarımı sunarak başlamak istiyorum.

Konferans konusu olarak, “Atatürk ve Demokrasi” konusunu seçtim. Niçin böyle bir konu seçtim diye düşünebilirsiniz. Atatürk’ün kurduğu tam bağımsız, demokratik, lâik ve çağdaş devlet ve toplum düzenine karşı, zaman zaman açıktan açığa; zaman zaman da örtülü bir şekilde büyük bir saldırının varlığı dikkatimizi çekmektedir. Bu saldırının ivmesi, dünya ve Türkiye konjonktürüne göre sürekli olarak değişmektedir. Günümüzde, teokratik faşizm olarak adlandırabileceğimiz dine dayalı devlet kurarak Türkiye’yi aydınlık yolundan karanlığa saptırmak isteyenler; egemen olduğu toplumlar üzerindeki halklara fakirlikten, yoksulluktan ve ızdıraptan başka bir şey bırakmamış sınıf diktatörlüğü yanlıları; devletin teklifini, ulusun birliğini ve milletin bütünlüğünü parçalamaya yönelik düşünce taraftarları; kendi ütopyalarını Türkiye’ye uygulamak isteyenler el ele kol kola girerek, bir avuç Türk’ün yaşadığı Ata yurdunda ulus egemenliğine dayanan kayıtsız şartsız bağımsız yeni Türk Devleti’ne karşı savaş açmış durumdadırlar. Bu yerli işbirlikçilerin yanında; bunları destekleyen Ermeni, Rum, Süryanî gibi unsurları ve onların da birlikte olduğu, bizim de ittifak içinde bulunduğumuz kimi dost devletleri düşünecek olursak tehlikenin boyutları daha da artmaktadır.

Atatürk’e, Atatürkçü Düşünceye, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ne düşmanlıkları dışında; bunların hiçbir ortak paydasının olduğunu söyleyebilmemiz mümkün değildir. Bu karşıt güçler; radyolarıyla, televizyonlarıyla, köşe yazılarıyla, dergileriyle, özel okullarıyla, yayın evleriyle, dernekleriyle sinsi sinsi propagandalarını sürdürmektedirler. Bunların; propagandalarını sürdürürken, çağdaş dünyada çok çekici olan ve çağdaş toplumu düşünen kişilerin üzerine titredikleri düşünce özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü,

* Uludağ Üniversitesi Rektörlüğünün düzenlediği “Cumhuriyet ve Atatürk Haftası” etkinlikleri dahilinde gerçekleştirilen konferanslar dizisi çerçevesinde yapılan konuşma, 07. 11. 2002.

** Anadolu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

sivil toplum, insan hakları, çoğulculuk ve demokrasi gibi kavramların arkasına gizlendiklerini görüyoruz. Atatürkçülüğü, Cumhuriyetin ilânını ve Cumhuriyeti, demokrasinin önündeki engel olarak nitelendirmekteler. Türkiye Cumhuriyetini; tepeden inmece, asker-bürokrat dayatmasıyla kurulmuş, işçiyi, köylüyü ezen, bireye özgürlük tanımayan, binlerce kişiyi darağacında sallandıran, ceza evlerinde çürüten, %90'ı Müslüman olan toplumun isteklerine yanıt vermeyen, antidemokratik, parantez içinde söylüyorum "totaliter", daha açıkçası "faşist" bir rejim olarak nitelendirmektedirler. Bunun yanında, sömürgeci vurgusu yaptıklarını görüyoruz. Dolayısıyla bunlar; bu toplumun düşünemeyen veya az düşünen, az okuyan, az bilgi sahibi olan kişilerini, bu topluma ve devlete karşı sisteme karşı kıskırtmaktan geri durmuyorlar. Bunların eleştirilerini bir cümleyle: "Bu sistem artık bitmiştir, insanları mutsuzluğa sürüklüyor; öyleyse bu sistemi yıkmak gerekir" şeklinde özetleyebiliriz.

Peki bu konuda Atatürk ne diyor? Atatürk, 4 Aralık 1923'te yaptığı konuşmasında; *"Cumhuriyet bedava kazanılmış değildir. Bunu kazanmak için çok kan döktük, her tarafta kırmızı kanımızı akıttık, icabında Cumhuriyetimizi savunmak için gerekeni yapmamız lâzımdır. Bunun için her şeye hazırız"* demekte ve *"Çünkü Türk milletinin tabiatına, Türk insanının şiarına en uygun olan idare Cumhuriyettir"* vurgusunu yapmaktadır. 1930 yılında da, *"Demokrasinin ne olduğunu halka anlatmak, madde madde açıklamak lâzımdır. Cumhuriyeti, onun getirdiklerini yüksek sesle anlatınız. Onlara Cumhuriyetin prensiplerini sevdiniz"* diyor. Yine bir başka konuşmasında; *"Benim naçiz vücudum elbet bir gün toprak olacaktır. Ama Türkiye Cumhuriyeti sonsuza değin yaşayacaktır"* söyleminde bulunmaktadır. Öyleyse bizlerin de; bu Cumhuriyetin birer bireyleri olarak bu sese kulak vermemiz ve Cumhuriyete birlikte sahip çıkmamız gerekir diye düşünüyorum.

Çağdaş dünyada en iyi, insana en yaraşır sistem; gücünü yönettiği halkından alan, halka ve ulus egemenliğine dayanan demokratik sistemlerdir. Demokratik sistemin dayanaklarını ve özelliklerini kısaca şöyle sıralayabilirim:

Demokratik sistem, ulus egemenliğine dayanır. Yöneticiler, yönetme gücünü kendi bilek gücünden, aile gücünden, sermaye gücünden, görünmez güçlerden değil; yönettiği halkından alır, alması gerekir. Halkın eşit genel oyuyla yönetime gelirler. Bunun için seçim zorunludur. Seçim, demokratik sistemin olmazsa olmazlarının başında gelen bir ilkedir. Ancak seçimin, bir kez değil; belli aralıklarla yapılması gerekir.

Demokratik sistemin temel dayanaklarından bir diğeri ise, eşitlik. Bu, ekonomik eşitlik değildir. Hiçbir sistem, ekonomik eşitliği sağlayamamıştır. Eşitlik, yasalar karşısındaki eşitlik. Dil, din, mezhep ve köken, ırk-

larına bakılmaksızın herkesi yasa karşısında eşit tutmak; demokrasinin temel ilkelerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Demokrasi, özgürlükler rejimidir. Bireyin temel haklarını ve özgürlüklerini en geniş biçimde güvence altında tutan rejimdir. Demokrasinin amacı, ideal özgürlüğe ulaşmaktır. Bu da, özgürlüklerin sınırlarını sürekli olarak geliştirmekle elde edilebilir. Demokrasi, çoğunluk yönetimidir. Azınlıkların haklarının koruyucusudur. Halkın çoğunluğunun onayını alanlar, yönetime talip olabilirler. Ancak demokrasi, bir çoğunluk diktatörlüğü de değildir.

Kısaca belirttiğim bu noktalar, günümüz ileri demokrasilerinin özellikleridir. Ancak, her ülkenin toplumsal yapısı, kültürel yapısı, ekonomik yapısı ve tarihsel gelişimi bunları karşılamaya yeterli olmamıştır. Kimi ülkeler, ileri demokrasiye daha kolay evrimci bir yolla ulaşırken; kimi ülkeler de, bu ileri demokrasiye çok zor, yani çok kan dökerek devrimci bir şekilde ulaşmışlardır. Böyle bir demokrasiye ulaşabilmek için ülkelerin; ulusal bütünlüklerini sağladıklarını, ekonomik düzeylerini yükselttiklerini, kent toplumu niteliğini kazanmış olduklarını, eğitim-öğretimi tabana yaydıklarını, halkın bilinç düzeyini geliştirdiklerini ve aklın kullanımını, inancın önüne geçirdiklerini, bilimin kılavuzluğunu kabul ettiklerini görüyoruz.

Peki, Türkiye'deki demokrasi mücadelesi bu perspektifte mi gelişmiştir? Türkiye'deki demokrasi mücadelesine baktığımız zaman; demokrasiyi yaşatabilmek için, öncelikle bir vatana ihtiyaç duyulmuştur. Demokrasi mücadelesi başladığında, öncelikle bu amaç için bir mücadelenin verildiğini görüyoruz. Yani bir var olma ya da yok olup gitme mücadelesi verilmiştir. Demokrasinin oluşabilmesi için, önce bir devletin olması gerekiyordu. Atatürk, Anadolu'ya ayak bastığı tarihte sözde bir devlet vardı. Ama her devletin olmazsa olmaz olan şu üç ögesi acaba var mıydı? Nedir bu ögeler? Birincisi, coğrafya; yani bir vatanın olması gerekiyordu. Vatan, sınırları saptanmış bir alandır. Peki sorarım size; içinizde, 1919'da Osmanlının sınırlarını çizecek bir arkadaşımız var mı? Ben çizemiyorum. Neden çizemiyorum? Çünkü ülkenin sınırları her gün değişmektedir. Öyleyse, vatanın nerede başlayıp nerede bittiği belirli değildir. İşte Sevr dayatması, bunun somut bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır arkadaşlar. İkinci unsur, halk. Evet bu vardır. Ama, ne kadarı bu mücadeleye katılır katılmaz üzerinde durmuyorum. Üçüncü öge ise, egemenliktir. Egemenlik, buyurma gücüdür; buyruk altına girmeme gücüdür. Acaba, İstanbul'daki yöneticilerin egemenlik olgusunu yerine getirdiklerini söyleyebilir miyiz? Söyleyebilmemiz mümkün değildir. Eğer öyle bir şey olsaydı; İtilaf Devletleri, insanları, bakanları yakalarından tutarak kapı dışına atamazlardı. Eğer egemenlik gücü olsaydı; milletvekilleri tutuklanarak zindanlara tıkılamazdı. Eğer öyle bir şey olsaydı; demokrasilerin temel direği olan parlamentodan milletvekilleri alınmazdı.

alınmazdı. Ama bunların hiç birinin bu egemenliğin elinde olmadığını, bunlar çok somut olarak göstermektedir.

İşte böylesine bir ortamda Anadolu'ya geçen Mustafa Kemal; Müdafaa-i Hukuk Hareketi ile, Trablusgarp Savaşı'ndan, Balkan Savaşı'ndan, I. Dünya Savaşı'ndan yorgun, bitkin çıkmış olan bu halkı yeni bir savaşa hazırladı. Savaşın itici gücü, halk düzeyinde örgütleyici gücü işte bu Müdafaa-i Hukuk örgütleridir. Arkadaşlar, Müdafaa-i Hukuk dernekleri; bu gün çok önde bulunan demokrasinin ileri düzeydeki bir yansımasını, olmazsa olmazını gösteren sivil toplum örgütü, dünyadaki en gelişmiş, en güçlü sivil toplum örgütü niteliğindedir. Bu açıdan bakmamız gerekiyor. Bir anekdot anlatayım size: 1918 sonlarında, iki kişi Ege Bölgesi'nde geziye çıkarlar. Bu gezide yolları bir kabristana düşer. Biliyorsunuz, bizim kültürümüzde mezarlıkların önemli yeri vardır. Derler ki; "şurada ölmüş olanlar için bir Fatiha okuyalım". Dualarını okurlar, hemen arkasından biri der ki; "Ben duamı İttihatçılara göndermiyorum!". Bakın bu son derece önemli bir noktadır. Kanımca bir toplumdaki parçalanmayı, bölünmüşlüğü; bundan daha güzel şekilde ortaya çıkaran bir ifade olamaz. Yaşayanları bırak, ölüleri bile ayrılmış bir yapıdan; Mustafa Kemal, Müdafaa-i Hukuk dernekleri ile bir güç oluşturuyor. Yani örgütlenmeyi, tabandan tavana doğru başlatıyor. Bu çok önemli bir unsur. Bu Müdafaa-i Hukuk derneklerini, önce bölgesel kongreler çatısı altında topladığını; daha sonra da, TBMM içerisinde bunların hepsini bir araya getirdiğini görüyoruz. TBMM, kongrelerde kabul edilen ve son Osmanlı Meclis-i Mebusanında onaylanan Mîsâk-ı Millî'yi gerçekleştirmeyi kendisine hedef seçiyor. Bu Mîsâk-ı Millî ki; işte bir devletin olmazsa olmaz şartlarından bir tanesi olan yurdun ulusal sınırlarını saptayan bir belge olarak karşımıza çıkıyor. Peki bunu nasıl gerçekleştirecek? Kiminle gerçekleştirecek? Bunu savaşıarak gerçekleştirecekti. Bunun için de; halk örgütleri olarak, halkın gücü olarak ortaya çıkmış Kuvâ-yi Milliye güçlerini, kısa bir süre içerisinde düzenli orduya çevirmesi gerekiyordu. Nitekim zaman içerisinde bunu gerçekleştirdiler. Doğu'da Ermenilere, Güney'de Fransızlara, Batı'da Yunanlılara ve içeride de, padişah ve yandaşlarına karşı büyük bir mücadele açtılar ve bu mücadelede başarıya ulaştılar. Mudanya Mütarekesi ile barışa giden yolu açtılar. Lozan Antlaşması'yla; Türkiye Devleti, dost-düşman tüm devletlere kendisini kabul ettirdi ve sınırlarını da saptadı. Şimdi yeni bir dönem başladı; sıcak savaş dönemi bitti. Bunun yerine; uygarlık savaşı dönemi başladı.

Mustafa Kemal'in hedefi, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmaktı. Çağdaş uygarlık dediğimiz zaman da, siyasal yapıda demokratik sistemle karşılaşıyoruz. Bu, birinci dönemdeki, yani sıcak askerî çatışmalar dönemindeki savaştan belki daha da zordu. Çünkü buna herkes katılabiliyordu. Ancak uygarlık savaşında, herkesin bir araya geldiğini söyleyebilmemiz pek de kolay gözüküyor arkadaşlar. Kaldı ki; halk bir tarafa, bu ülkeyi, bu Milli Müca-

deleyi birlikte yürütenler, savaşın lider kadrosu içinde bulunmuş olan kişilerde bile, lider kadrosunda bile; bir parçalanmanın olduğunu görüyoruz. Cumhuriyetin ilânını kabul edemeyen kişiler vardır. Bu bakımdan Mustafa Kemal Paşanın, siyasî devrimleri yaparken yalnız olduğunu görüyoruz. Mustafa Kemal'in yalnızlığını açıklamak için, Şevket Süreyya'nın bir anısını size nakletmek isterim. Şevket Süreyya'ya gençler: *"Niçin Mustafa Kemal Paşa devrimleri tamamlamadı?"* diye sormuşlar. Şevket Süreyya da: *"Kiminle tamamlayacaktı? Hangi bürokratik kadro vardı? Elinde kim vardı? Neyle tamamlayacaktı? O yalnız bir kişiydi. Devlet plânlamayı yaparken geldi bana danıştı, ama ben bir iktisatçı değildim, ben bir tarım öğretmeni idim"* diyerek karşılık vermiştir. Şimdi bu bize; Mustafa Kemal'in, hangi kadroyla bu devleti, bu sistemi, bu rejimi kurduğunu çok güzel bir şekilde göstermektedir.

Değerli arkadaşlar, Atatürk'ü diğer liderlerden ayıran en önemli özelliği; Türklerin bağımsızlığına, özgürlüğüne kastetmiş olan müstevli güçleri, yurdun dışına, sınırların dışına atmasıdır. Bu yeterli midir? Eğer bu yeterli olsaydı, işgalden kurtulan her devlet varlığını sürdürebilirdi. Ama Mustafa Kemal ve arkadaşları bunun yeterli olmadığını saptamışlardır. Çünkü bu müstevli güçler, yarın kılık değiştirerek başka adlarla, başka şekillerle Anadolu'ya yeniden gelecekler ve Anadolu'yu yeniden işgal edebileceklerdir. Öyleyse buna fırsat vermemek için yapılması gereken şey, çağdaş uygarlığın öngördüğü düzeni kurabilmektir ve bunu yaşatabilmektir. Bunun için de, devlet ve toplum yapısını tümüyle değiştiren bir projenin hazırlanması gerekiyordu. İşte Atatürk'ün yaptığı ve gerçekleştirdiği, bir çağdaşlaşma projesidir. Duverger'in deyişiyle bu, Moskova ve Pekin kıskacına düşmeden üçüncü dünya ülkelerini çağdaş uygarlığa ulaştıran bir projedir. Bu, demokratik ve lâik bir sisteme toplumu hazırlayabilmektir; toplumu götürebilmektir.

Demokrasinin en belirgin özelliği, yöneticilerin yönetme gücünü halktan alması demiştim. Acaba bu, Türkiye'de gerçekleştirilmiş midir? Mustafa Kemal sisteminde bunun yeri nedir diye baktığımızda şunu görüyoruz; 23 Nisan 1920'de açılan ve adını, kendisine can veren Türk halkından alan TBMM katılımcı bir yönetimle oluşturulmuştur. Bu Meclis, bağımsız, halkçı ve millî bir meclis olarak ortaya çıkmıştır. 1919'da, özellikle 1920'de Meclisin açılmasından sonra Mustafa Kemal'in yaptığı konuşmalara baktığımız zaman; bir takım kavramlara çok ciddi vurgular yaptığını görüyoruz. Nedir bunlar? Millî irade, millî egemenlik, halk, halkçılık, halk devleti, halk hakimiyeti, cumhuriyet gibi kavramlardır. Linkom'un tanımıyla demokrasi; halkın halk tarafından yönetilmesidir. Peki Atatürk ne diyor? Atatürk şunu diyor: *"İç siyasetteki şiarımız halkçılıktır yani milletin bizzat kendi mukadderatına hakim olmasıdır. Bizim nokta-i nazarımız ki, halkçılıktır. Kuvvetin, kudretin, hakimiyetin, idarenin doğrudan doğruya halka verilmesidir. Halkın elinde bulundurulmasıdır. İdare usulümüz, kayıtsız şartsız hakimiyetine sa-*

hip olan halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etme esasına dayanır. Yeni Türkiye Devleti bir halk devletidir. Bizim şekli hükümetimiz, tam bir demokrat hükümettir. Ve halk lisanımızda bu hükümet, halk hükümeti olarak yad edilir”.

Atatürk, “Cumhuriyet rejimi demek, demokrasi sistemiyle yönetilen devlet şeklidir. Türk milletinin tabiatına ve şiarına en mutabık olan idare, Cumhuriyettir. Cumhuriyet fazilettir. Bugünkü hükümetimiz, devlet teşkilatımız; doğrudan doğruya milletin kendi kendine yarattığı bir devlet ve hükümet teşkilatıdır. Onun ismi Cumhuriyettir. Hükümet millet, millet hükümettir. Cumhuriyetin iç siyaseti; vatandaşın yaşayışını hiçbir etki, baskı altında tutmaksızın sağlamaktır” demektedir. Kimi kalemler, Atatürk ilkeleri arasında demokrasinin olmadığı; hatta halkçılığın, en faşizan bir ilke olduğunu ortaya atmaktadırlar. Bunlar acaba belgesel konuşabiliyorlar mı? Belgelerden haberleri var mıdır? diye bir soruyla bunu yanıtlamak istiyorum. Benim inancıma göre, bunlar sadece çamur atmaktan ileri gitmiyorlar; çünkü belgeleri görmüyorlar. Örneğin buraya getirdim, tarihçi olan arkadaşlar bileceklerdir. Vatandaş İçin Medenî Bilgiler kitabında, Atatürk’ün kendi el yazısıyla yazdığı kısımlar vardır. Arkadaşlar, Atatürk burada devlet sistemlerini sayarken, demokrasiye yer verir ve demokrasiyi de, parantez içerisinde “halkçılık” diyerek açıklar. Biraz okuma yazma bilen insanlarımız, kavramların birbirinin yerine kullanılırken parantez içerisinde kullanıldığını rahatlıkla bilirler. Atatürk; monarşi, oligarşi ve demokrasi diyor. Demokrasiyi de, parantez içinde “halkçılık” olarak açıklıyor. Bunun açıklamasını da şöyle yapıyor: “Demokrasi esasına müstenid hükümetlerde hakimiyet, halkın ve halkın ekseriyetine hakimdir. Demokrasi prensibi, hakimiyetin millette olduğuna, başka bir yerde olamayacağına iltizam eder. Demokrasinin tam ve en bariz şekli, Cumhuriyettir. Çünkü Cumhuriyette son söz, millet tarafından seçilmiş kişilere aittir. Artık bu gün demokrasi yükselen bir denizi andırmaktadır”. Gerçekten de, 20. yüzyıl bunu göstermektedir.

Demokrasinin temel taşlarından biri de, halkın yönetime katılmasıdır. Bunun da yolu, seçimlerin yapılmasıdır. Biraz önce söylediğim gibi; yeni Türkiye Devleti, halkın temsilcileriyle birlikte kurulmuştur. Bizde seçim olgusu, 23 Nisan 1920 ile başlamış değildir. Bu gelişmeyi, 1877’ye; hatta daha da öncesine götürmek mümkündür. Ama Atatürk dönemine baktığımız zaman, 23 Nisan 1920’de oluşturulan Meclis, serbest bir seçimle, halkın oylarıyla oluşmuş bir Meclis olarak karşımıza çıkıyor. Ulusal Kurtuluş Savaşı kazanıldıktan sonra, 1923’ten sonra; her 4 yılda bir, Türk halkı sandık başına gitmiştir. Değerli arkadaşlar, Mustafa Kemal Paşa; her 4 yılda bir, önce milletvekili seçilmiş ve daha sonra da o milletvekillerinin oylarıyla Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Yani Mustafa Kemal, bir kez Cumhurbaşkanı seçilip de sonuna kadar orada kalmamıştır. Bu bakımdan temsile büyük önem verdiğini görüyoruz. Atatürk; seçimlerin, yani irade-i millîyenin belirli zamanlarda

yenilenmesini zorunlu görmüştür. Bu konuda şöyle diyor: “*Milleti temsil eden irade-i millîye, millet namına mahdut ve muayyen bir zaman için, şahsiye-yi manevîyesinde tecelli eden millet meclisi dahil en nihayet millet tarafından tecdide maruzdur*”. Yani yenilenmeye zorunludur. Asıl olan millettir. Hakimiyet onun olduğu gibi; idare etme hakkı da onundur. Dolayısıyla Mustafa Kemal’i, bir kez seçim yapıp da ondan sonra hiçbir şekilde seçim yapmayanların konumuna düşürmek; O’nu anlamamaktan -en hafif deyişle- söylüyorum- başka bir şey değildir. Ancak zaman zaman denemeler yapılmış olmasına rağmen; Türkiye’de yarışmacı bir seçim yapılamamıştır. Bunun nedenini, Mustafa Kemal Atatürk’ün partilere karşı oluşu yerine; Türkiye’nin somut koşullarında aramak gerekir diye düşünüyorum. Zira Mustafa Kemal Atatürk: “*Millî egemenlik esasına dayalı ve özellikle Cumhuriyet idaresine sahip bulunan memleketlerde, siyasî partilerin varlıkları doğaldır. Milletın hatalardan korunması için tek sağlıklı çözüm, düşünce ve yaptığı işleriyle milletin güvenini kazanmış siyasî bir partinin seçimde millete yol göstermesidir*” demektedir. Yine Atatürk, bir yabancı gazeteye verdiği demeçte de şunları belirtiyor: “*Millet egemenliği esasına dayanan ve özellikle Cumhuriyet idaresine mâlik bulunan memleketlerde, siyasî partilerin varlığı tabidir. Türkiye Cumhuriyetinde de, birbirini denetleyen partilerin doğacağı şüphesizdir. Ancak memleket olmazsa partiler kaç para eder? Öyleyse önce memleket kaygısı olması gerekir*”. Mustafa Kemal; millet meclisinde, millet işlerinin açıkça tartışılmasını istiyordu. Millet meclisinde, devlet işlerinin açıkça tartışılabilmesi için de; siyasî partilerin ortaya çıkması gerekirdi. Bildiğiniz gibi 1924’te, Mustafa Kemal’in yakın arkadaşları, Terakkîperver Cumhuriyet Fırkasını kurdular. Ama bunlar, bir anlaşmazlığın sonunda kuruldu. Çünkü bunlar, Mustafa Kemal’in radikal kararlarına ayak uyduramıyorlardı. Bunlar, evrimci düşünceye sahipken; Mustafa Kemal Paşa, devrimci bir düşüncedydi ve toplumun, ancak bu şekilde çağdaş uygarlığa erişebileceğini öngörüyordu. Fakat bu parti, hepimizin bildiği gibi Şeyh Sait İsyanı ile ilişkilendirildiği için kapatılmıştır. Şeyh Sait İsyanı ise; bölgenin elden çıkmasını sağlayabilecek, genç Cumhuriyete karşı yöneltilmiş çok büyük bir tehditti. Bu tehdidin içerisine bir siyasal örgütün de girmiş olması, tehlikenin boyutunu daha da artırmaktaydı. Daha sonra 1930 yılında da, Serbest Cumhuriyet Fırkası kuruldu. Bu partinin lideri de, devrimlerin yapılmasında Mustafa Kemal’in yanında yer almış olan arkadaşlarından biriydi: Fethi Bey. Ama liderin, Cumhuriyete bağlı kalması bir şey değildir; parti üyeleri arasına, Cumhuriyete karşı olan kişilerin sızdığına görülmesi üzerine, lideri partisini kapatmak zorunda kalmıştır.

Bu iki olaya baktığımızda ve Mustafa Kemal’in konuşmalarını göz önüne aldığımız zaman; Türkiye’deki siyasal kültür, Türkiye’deki siyasal yapı, henüz çok partili rejimi kaldırabilecek bir konumda gözükmemektedir. Gözükmediği için de, çok partili sistem kurulamamıştır. Ama bunlara daya-

narak ve çok partili sistem yoktur diyerek Mustafa Kemal'in kurduğu sistemi, demokrasi dışı bir sistem olarak saymak mümkün müdür? Kanımca bu mümkün değildir. Çünkü yine Duverger'in yaklaşımıyla söyleyeceğim; O, bu denemelere olumlu bakıyor ve *"Hitler Almanyası'nda, Mussolini İtalyası'nda böyle şeyler düşünülemezdi. Yani, muhalefet partilerinin kurulması düşünülmeydi. Bunlar her şeye rağmen; Kemal rejiminin, çoğulcu bir devlet felsefesinde faaliyet gösterdiğini ifade etmektedir"* diyor. Bunu söyleyen, yabancı bir yazardır. Fransız anayasa hukukçusu ve ünlü bir siyaset bilimcisidir.

Demokrasinin temel dayanaklarından biri de, belirttiğim gibi özgürlüktür. Demokrasinin amacı; bireyi, ideal özgürlüğe ulaştırmaktır. Bu açıdan baktığımızda neyi görüyoruz? Yeni Türkiye Devleti'nde de, temel hak ve özgürlüklerin korunmasına büyük bir özen gösterilmiştir. Mustafa Kemal'in düşüncesi şudur, daha 1906 yılında bunu söylemiştir: *"Hürriyet olmayan bir memlekette ölüm ve izmihlâl vardır. Her terakkinin, her kurtuluşun anası hürriyettir"*. 1919'da da, o karışık ortamda; *"Bu memlekette hükümsüz vatandaş öldürülemez. Vatandaş ancak mahkeme kararıyla cezalandırılabilir. Hürriyetlerin güvence altında bulundurulması, pozitif hukuk metinleriyle ancak sağlanabilir. Pozitif hukuk metinlerinin başında da anayasalar gelmektedir"* demiştir.

Bu dönemde, yani 1924 yılında yapılan Anayasa; Ergun Özbudun'un deyişiyle, demokratik bir ruha sahiptir. Bu Anayasanın 68. maddesinde; *"Her Türk hür doğar, hür yaşar. Hürriyet, başkasına zarar vermeyecek her şeyi yapabilmektir. Tabi haklardan olan hürriyetin sınırı, başkalarının hürriyetinin başladığı yerde biter. Hürriyetin sınırını, ancak ve ancak kanunlar çizer. Bireylerin çizmesi söz konusu değildir"* denilmektedir. Çağdaş demokrasi, kişisel hürriyetlere özel bir yer verdiği için ve Mustafa Kemal de, bu işin üzerinde ciddi bir şekilde durduğundan; Vatandaş İçin Medenî Bilgiler kitabında, hürriyetlere büyük bir yer ayırmıştır. Diyebilirim ki; bizim 1982 Anayasasından daha geniş hürriyetleri öngörmektedir. Yıl 1930'lu yıllardır arkadaşlar, ki bu yıllar; bildiğiniz gibi Avrupa'da demokrasiyi kurmuş, geliştirmiş olan kimi ülkelerin, demokrasiden vazgeçtikleri yıllardır. Oysa Mustafa Kemal; o yıllarda, gelecekte bu ülkenin yazgısında yer alacak olan gençlere demokrasi kültürü veriyor, demokrasi dersi veriyor. Kendi düşüncesiyle bunları yapıyor.

Cumhuriyetin kazanımlarını içselleştiremeyen çeşitli unsurlar, bu anayasal sistemin öngördüğü özgürlükleri kısıtlayıcı tavır ve davranışların içersine giriyorlar. Fazla ayrıntıya gitmeden bir örnek vereceğim size. Lozan Antlaşması'ndan 1938'e kadar süren dönemde, ne kadar isyan çıkmıştır bu ülkede biliyor musunuz arkadaşlar? 18 tane isyan çıkmıştır. Bu isyanlar karşısında siz özgürlükleri koruyabilir misiniz? İster istemez, devleti koruyabilmeniz için özgürlükleri kısıtlamak zorunda kalıyorsunuz.

Demokrasinin temel dayanaklarından bir diğeri de, eşitlikdir dedim. Gelişmiş demokratik ülkelerde eşitlik, sınıflar arasındaki imtiyazların kaldırılmasına yöneliktir. Türk toplumu sınıflı bir toplum olmadığı için, Cumhuriyet döneminde eşitlik; cinsler arası eşitlik olarak algılanmıştır. Bu konuda Türkiye’ye ders vermeye kalkan kimi ülkelere daha önce, Türk kadınının seçme ve seçilme hakkına kavuşturulduğunu bir dipnot olarak belirteyim.

Demokrasinin ayakta tutulabilmesi için, bilinçli kitlelerin yetiştirilmesi, eğitimin geliştirilmesi, demokrasinin önüne çıkabilecek kurumların ortadan kaldırılması, ekonominin geliştirilmesi gerekiyordu. Biz 1923’ten 1938’e kadar uzanan çizgiye baktığımız zaman, bu konuda son derece ileri adımların atıldığını ve çağdaş dünyanın öngördüğü bir takım gelişmelerin yakalandığını görüyoruz. Eğitimde, toplumsal yaşantıda, ekonomi alanında bunların hepsini görüyoruz. Ekonomiyle ilgili olarak bir şey söyleyeceğim. 1920’li yıllarda, o dönemin bir bakanı Hakimiyet-i Milliye gazetesinin yazarı ile konuşuyor. Diyor ki yazara: “*Şu makalenin okudum, bu makalenin okudum; ama yazmayı unuttuğunuz bir şey var fabrika fabrika*”. Yani bu, sanayileşme demektir. Batılılar bize isimleri veriyor; “şu şu ülkeler bize bez satmaz ise, ölümlerimizi kefensiz olarak mezara gömeceğiz” diyor. İşte Türkiye, ölümlerini kefensiz olarak mezara gömme tehlikesinden, Atatürk’ün bu devrimleri sayesinde kurtulmuştur ve bu gün tekstil alanında sesini duyuruyorsa, bunun kökeninde bu gelişmelerin yattığını söyleyebilirim arkadaşlar.

Atatürk Devrimleri, bize kendi kimliğimizi kazandırmıştır. Dilimizi, tarihimizi, ulusal kültürümüzü; O’nun çabalarıyla, O’nun yardımıyla elde ettik. Ben daha fazla sizi sıkmamak, daha fazla yormamak için üç yabancı elçinin, Atatürk ve Atatürkçü Düşünce hakkında yazdığı şu üç paragrafla sözlerimi bitireceğim. Bunlar, Atatürk’ün demokrat olmadığını söyleyenlere bir yanıt olacaktır.

İngiltere’nin Ankara’daki Büyük Elçisi, 2 Haziran 1938’de şöyle yazıyor: “*Gerçekten de diktatör mü? Kişisel olarak, teknik bakımdan olmadığına inanıyorum. Yönetimsel işlevi yok. Devlet başkanı olarak hukuk mahkemelerine emir vermez. Af, genel af hakkına sahip değildir*”.

Fransız Büyük Elçisi ise şunu söylüyor: “*Mustafa Kemal isteseydi bir hükümdar, bir diktatör, bir halife olabilirdi. Ama büyük insan olmak için, o göz kamaştırıcı sanlara gereksinimi yoktu onun. Büyüklük taslamadı. Tersine filozoflara özgü bir tutum takındı. Bundan ötürü de, saygınlığı her gün biraz daha artmaktadır*”.

Avusturya Büyük Elçisinin yazdığı rapor da: “*Cumhuriyet Halk Partisinin yapısını inceleyecek olursak, işte o zaman Türkiye’de çok canlı bir demokrasinin var olduğunu, kuramda olduğu kadar; işleyişte de saptamamız olanaklıdır*” şeklindedir.

Bunlar, yabancı devletlerin ve demokrasinin çok geliştiği ülkelerin temsilcilerinin birer sözleri olarak karşımıza çıkıyor. Mustafa Kemal bir devrimcidir. Devrimle demokrasiyi bir arada yaşatamazsınız. Evet, demokratik açıdan bir takım eksiklikler yok değildir; vardır. Örneğin, çok partinin oluşmaması, yarışmacı bir sistemin oluşmaması gibi. Ama hedef; bugün yabancı siyaset bilimcilerin söylediği gibi, tek partili bir rejim değildir. Bu idealize edilmemiştir. Amaç; çoğulcu, demokratik bir sistemdir. Bu hedeflenmiştir. Bunun da alt yapısı oluşturulmuştur. Alt yapısı, siyasal kültürdür. Ekonomik kalkınmadır. Lâik bir sistemdir, lâik bir dünya görüşüdür. Baktığımız zaman da; bunların hepsini, Mustafa Kemal'in gerçekleştirdiğini görüyoruz. Onun için bu sistemi korumalıyız, bu sisteme sahip çıkmalıyız diye düşünüyorum. Sabrınızı taşırdıysam başışlamanızı diliyorum; hepinize teşekkür ediyorum.

Sorularınız varsa cevaplayabilirim.

SORU: Demokraside seçim olduğunu söylediniz ve bunun, bir defaya mahsus değil; belirli aralıklarla olması gerektiğinin altını çizdiniz. Bu gerçek, acaba ülkemizde neden sonuna kadar uygulanamıyor; yani neden o belirli aralıkların tam sonuna kadar bekleyip de seçimi yapamıyoruz?

CEVAP: Bu, ülkenin konjonktürel durumuna bağlı bir şeydir. Burada benim söylemek istediğim, Hitler seçimle gelmiştir; ama sonradan hiçbir şekilde seçimi yapmamıştır. Bir ülkenin koşullarına göre, örneğin, savaş koşullarında seçim süresi uzatılabilir, parlamentonun çalışma süresi uzatılabilir; ama ülke ihtiyaç duyuyorsa daha erken de yapılabilir. Bu konjonktürel bir durumdur. Keşke iktidara gelenler anlaşabilseler, uzlaşabilseler ve seçimleri zamanında yapsalar. Mustafa Kemal dönemine baktığımızda, her 4 yılda bir seçim yapıldığını görüyoruz. Ama koalisyonlu dönemlerde, 4 yılda bir seçimler yapılamamıştır. Bu, ülkenin koşullarından kaynaklanan bir olaydır.

SORU: Yani bu, bizim demokrasiyi tam anlayamadığımız, kavrayamadığımız ve yaşatamadığımız anlamına mı gelir?

CEVAP: Gelebilir bir yerde, gelebilir tabi.

SORU: Türkiye'de, Atatürk Devrimlerinin bekçisi olarak bir Türk ordusu var. Acaba Türk ordusu da, yine bu partilere paralel bazı değişmelere uğrasa; bugünkü lâik, demokratik Türkiye Cumhuriyeti yaşar mı yaşamaz mı şüphesi içindeyim. Siz ne diyorsunuz?

CEVAP: Ordunun görevi bu değildir. Öncelikle ordu, sınırların bekçisidir. Yani özgürlüklerin bekçisidir. Bağımsızlığın bekçisidir. Demokrasiyi yaşatmak, doğrudan doğruya sivillerin görevidir. Mustafa Kemal ne diyor: "*Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini ilelebet korumaktır*". Cumhuriyet dediği, bu demokratik sistemdir. Biz bu görevimize sahip çıkmaz isek Amerikalı mı çıkacak? Bilmem başkası mı çıkacak? Bizim sahip çıkmamız gerekir. Onun için de bunu öğrenmemiz ge-

rekir, biraz kafa yormamız ve özveride bulunmamız gerekir diye düşünüyorum.

Eğer devlet yönetimine hakim olan kişiler, üzerlerine düşen görevi yapmıyorlar ise; birileri bunu yapacaktır.

SORU: “Ülküm yükselmek ileri gitmektir” sözüne paralel olarak, Atatürk’ün 1930’lu yıllardaki düşünceleri; 1982 Anayasasındaki özgürlüklerden daha ileridedir demiştiniz. O zaman 1982’ye kadar olan dönemde, yani o zaman ki siyasetçiler, Atatürkçülüğü sadece bir yapıt olarak kullanmış olabilirler mi?

CEVAP: Takdir size aittir. Ben o konuda bir şey söylemeyeceğim. Atatürkçülüğü belirtmeye çalıştım. Atatürk’te amaç, özgürlükleri geliştirebilmektir; kısıtlamak değildir. “Her gelişmenin anası hürriyettir” diyor; ama hürriyet de sınırsız değildir. Hürriyet; ülkenin birliğini, bütünlüğünü bozan bir şekilde kullanılamaz. Devletin varlığını ortadan kaldıracı bir şekilde kullanılamaz. Eğer bu yola girer ise, tabi ki bunlara bir sınır getirilecektir. Kim getirecektir? Devlet getirecektir.

SORU: Konuşmanızın başında İslamî rejimin, İslamî reformun; Cumhuriyet döneminde ve şimdiki döneme kadar ülke için belli sıkıntılar doğurduğunu ifade ettiniz. Bu son yapılan seçimlerde, yeni oluşan parlamentoda ülke için demokrasi adına kaygılarınız var mı?

CEVAP: Neden olmasın. Herkes gibi benim de kaygılarım var. Dilerim, inşallah gerçekleşmez.

SORU: Ya da şöyle söyleyeyim, güveniniz var mı?

CEVAP: Neye?

SORU: Yeni oluşan parlamentoya yada hükûmete?

CEVAP: Henüz görmedim ki. Ne olduğunu söyleyebilmem mümkün değil. Elimizde somut verilerin olması gerekir. Bakın burada hemen şunu söyleyeyim. Bunu, Türkiye’deki temsilde adaletsizliği belirtmek açısından söyleyeceğim. Uygulanan sistem, nisbî temsil sistemidir; ama barajlı bir sistemdir. İyi olduğu için bu getirilmiştir. Ama baraj iyi mi oldu, kötü mü? Şimdi benim bildiğim kadarıyla daha somut veriler gelmemiştir. Televizyondan ve basından izlediğim kadarıyla, seçmenin %20’si sandık başına gitmemiştir. Demek ki sandık başına %80’i gitmiştir. Bu %80’in, %35’inin oyu alınmıştır. Ama %35’lik kesimin Meclise yansması, %68 civarındadır. %70 diye aldığımız zaman; bu, çoğunluk sistemine benzer bir durum ortaya çıkarmaktadır. Bu sanıyorum ki, biraz sıkıntılı bir durumu gösterecektir. Ancak pozitif hukuk açısından baktığımız zaman, seçimlerde hiçbir şaibe yoktur. Seçime gidilmiştir, kazanılmış gitmiştir.

SORU: Ben oy kullanma oranını, %90 diye biliyordum hocam. Yanlış her hâlde.

CEVAP: Belki ben yanlış biliyorum. Daha somut şeyler gelmedi, yani somut verileri aldıktan sonra bunu söyleyebiliriz.

SORU: Doğru hocam %80.

CEVAP: %80 mi? Evet, yani ben bu şekilde biliyorum; ama bunu Yüksek Seçim Kurulu'nun ilân etmesi gerekir.

SORU: Atatürk'ün istediği bir demokrasi seviyesi var. Şu an itibarıyla, biz o seviyeyi yakalayamamışız gibi görünüyor. Bunun sebebi; insanların, demokrasiyi yaşatma kurumu olarak gördükleri orduyu sürekli siyasetin içine çekmeleri olabilir mi?

CEVAP: Hayır. Demokrasiyi belirli bir düzeye getiremememizin nedeni, demokratik siyasal kültürü içimize sindiremememizden kaynaklanıyor. Tabandan başlayarak üniversitelerimize kadar eğitim sistemine baktığımız zaman bunu göremiyoruz. Yani demokratik siyasal kültürü verecek, geliştirecek bir eğitim sistemi oluşturamadık. Zamanında bunlar yapıldı, belirli bir şekilde yapıldı; ama çok partili sisteme geçtikten sonra oy kaygısı nedeniyle demokratik siyasal kültürü yok edici bir takım tavizler verildi ve bu da giderek çoğaldı. Bunun sonucunda da istenen, özlenen düzeye gelinemedi. Orduyu içeri çekmekle bunun bir ilgisi yok. Demokrasi bir yaşam biçimidir arkadaşlar. Yasalarla falan sağlanmaz. Demokrasiyi, ancak bir yaşam biçimi haline getiriyorsanız; sağlam temellere oturtabilirsiniz. Yoksa yasal düzenlemeler yaparsınız. Yasal düzenlemelerle bir yere varabilmek mümkün değildir. O kültürü almak, o havayı teneffüs etmek lâzımdır diye düşünüyorum.

SORU: En ufak sorunlarda bile böylesi bir tartışmaya girmek, orduyu sürekli içeriye çekmek, olgunlaşma açısından pek iyi değil tabi, değil mi?

CEVAP: Yapılan bir takım askerî hareketlerin, demokratik gelişmeyi engellediğini söylemeye çalışıyorsanız, 1960, 1971 ve 1980 olaylarını söylemek istiyorsanız; öncelikle bu olayları yaratan etkenler nelerdir, onlara bakmak gerekiyor. Meselâ, 28 Şubat olayını kafanızdan geçirirseniz; burada görev, biraz önce söylediğim gibi devleti yöneten sivil güçlerindir. Devleti yaşatacak olanlar da bunlardır. Eğer bunlar görevlerini yapmıyor ise, birileri bunların görevini yapacaktır. Ulusun birliğine ve ülkenin bütünlüğüne yönelik bir takım eylemler olursa ve bunlar önlenemiyorsa, o zaman birileri devreye girecektir. Bin bir emekle kurulmuş olan Türkiye'yi ve yine bin bir emekle bir araya getirilmiş olan Türk unsurunu; sen şusun, sen busun, sen şöylesin diye ayırmaya, parçalamaya yönelik bir hareket söz konusu olur ise, birileri devreye girecektir. Girmeleri gerekir. Bunları çok iyi bir şekilde düşünmemiz gerekir.

SORU: Özellikle günümüzde bazı siyasî liderler, lâiklik kavramını çok göreceli biçimde kendilerine göre tarif ediyorlar. Atatürkçü Düşünce Sisteminin içinde lâiklik kavramının kesin, tartışmasız bir anlamı var mıdır?

CEVAP: Kesin bir tanım verebilmek mümkün değildir arkadaşlar. Ama Atatürk'ün söyledikleri ortadadır. Din bir vicdan işidir. Din, bireyle Tanrı arasındaki bir ilişkidir. Devlet ve toplum yaşantısına, din kurallarını egemen kılmamak gerekir; yani dini, bireyin yaşam alanına bırakmak gerekir. Lâikliğin özü, temeli budur. Bunun olması gerekir. Devlet işlerinde akıl ön plâna geçecektir. Bakın burada şuna dikkat etmemiz gerekiyor. Atatürk, eğitimde lâik bir eğitimi öngörür; düşünce ve akli öne çıkarır. Akıl, sorgular; neden, niçin, nasıl diye sorar. Ama inançta, dinde sorgulama olayı söz konusu değildir. Orada ne vardır? Olduğu gibi benimseme vardır. Devlet kuralları, sürekli olarak gelişen bir şeydir. Hâl böyle olunca; neden, niçindir diye sorgulamanız gerekiyor ve bunu, çağa uydurmanız gerekiyor. Ama din kurallarını çağa uyduramazsınız. Çağa uydurmaya kalkarsanız, o zaman dinin dışına çıkmış olursunuz. Bu bakımdan din kurallarını, bireyin yaşam alanına, yaşam alanının içine sokmak gerekiyor; devlet yaşantısının içine sokmamak gerekiyor. Mustafa Kemal'in temel ilkeleri içerisinde bunun olduğunu görüyoruz.

SORU: Avrupa Birliği ve demokratikleşme adı altında yapılan bazı değişiklikleri siz nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu işin uzmanı olarak size soruyorum. Bir de şunu merak ediyorum. Acaba Atatürk olsaydı, bu kadar teslimiyetçi bir tavır takınır mıydı?

CEVAP: Şimdi arkadaşlar, uluslar arası ilişkilerde tabii ki dünyanın dışında kalamazsınız. Kapınızı, pencerenizi kapatamazsınız. Ama burada, karşılıklı bir ilişki çerçevesinde işleri götürmeniz gerekiyor. Mustafa Kemal döneminde de bir takım paktlara girildi. Balkan Paktı'na da girildi, Milletler Cemiyeti'ne de girildi. Başka paktlar içerisinde de yer alındı. Şimdi biz, Avrupa Birliği'nin öngördüğü kriterleri, Avrupa Birliği istediği için yapmak zorunda değiliz. Bunları; bizim Türk halkına uygun bir yaşam biçimi olarak algılayıp, önceden gerçekleştirmemiz gerekirdi. Bakın Mustafa Kemal dönemindeki sistem; Avrupa'nın çağdaş dönemleriyle karşılaştığımız zaman, onlardan daha ileride bir sistemdir. Bireysel özgürlükler açısından, temel hak ve özgürlükler açısından aldığımız zaman, bunu rahatlıkla görüyoruz. Biraz önce söylediğim gibi; 1930'lu yıllarda Avrupa, demokratik sistemlerden ayrılarak totaliter sistemlere yönelirken, İtalya'da Faşizm, Almanya'da Nasyonal-Sosyalizm, Rusya'da Komünizm yükselirken; Mustafa Kemal Paşa, Türk gençliğine, demokrasinin kabaran bir denizi andırdığını ve bunun içerisinde diktatörlüklerin yıkılacağını belirtiyor. Öyleyse ne yapmak lâzım? Bunu korumak lâzım. Bizim de halkımıza, Avrupa standartlarına uygun yaşam seviyesini vermemiz gerekirdi. Verememişiz. Öyleyse bunu vermemiz gerekiyor. Onlar istediği için girmek zorunda mıyız? Doğrusu bana sorarsanız, ben teslimiyetçiliğe taraftar değilim. Çünkü Türkiye'de mandacılar da aynı şeyi istediler. Bakın, o günkü yokluk koşullarında, bu ülke artık berbattır; kurtulabilmemiz mümkün değildir; ya İngiliz mandası olalım, ya

Amerikan mandası olalım deniliyor. Mustafa Kemal ise, “hayır, bunların hiç birisi olmaz. Çünkü bunlar, bizim onurumuzu zedeler, bizim bağımsızlığımızı elimizden alır” diyor. O, biraz önce söylediğim gibi, bir avuç Türk’ün yaşadığı Ata yurdunda, ulus egemenliğine dayalı kayıtsız şartsız, tam bağımsız yeni bir devlet kurarak bunlara cevap vermiştir. Bunlar her zaman çıkacaktır. Yani mandacılık, o gün gitmiş de günümüzde yok mu? Günümüzde daha çok mandacı var arkadaşlar. Bu, Avrupa Birliği şeklinde karşımıza çıkıyor. Başka büyük devletler şeklinde ve daha başka şekillerde karşımıza çıkacaktır. Ama bize düşen görev, onlara teslim olmak değildir; kendi haklarımızı, kendi çıkarlarımızı ortaya koyarak, ulusal çıkarlarımıza aykırı gelmeyecek her yerde yer almamızdır diye düşünüyorum.

Peki bir bayan arkadaşına da söz vereyim, böylelikle bitireyim.

SORU: Mustafa Kemal Atatürk’ün hedeflediği Türkiye Cumhuriyetinde, lâik demokrasi anlayışına karşı halkın duyarlı olması nasıl sağlanabilir? Artı, demokratik bir ülke diye geçiniyoruz. Fakat demokrasinin, demokrasi anlayışının bilincinde değiliz. Eğitimde demokrasiye yer verilmesi mümkün olacak mı?

CEVAP: Şimdi bir defa arkadaşlar şunu söyleyeyim. Demokrasi insanlara ne kazandırıyor? İnsanlara bunu anlatmamız gerekiyor. Demokrasinin dışındaki rejimler, demokrasi dışı rejimler insanlara ne veriyorlar? Biraz önce söylediğim gibi, bunların temelinde kan, gözyaşı, sıkıntı var. Demokrasinin dışındaki hiçbir rejim, bakın altını çizerek söylüyorum ‘hiçbir rejim’, özgürlük vermez. Özgürlük olmayan bir yerde de, insanlar mutlu olamaz. En azından demokrasi bunu veriyor. Çalışma özgürlüğü, seyahat özgürlüğü, inanç özgürlüğü, yazma özgürlüğü, dinleme özgürlüğü. Demokrasi bize bunu sağlamaktadır. Öyleyse bunun nimetlerini insanlara anlatmamız lâzım. Nerede anlatacağız? Bunu okulda anlatacağız, sınıf arkadaşımıza anlatacağız, sokaktaki Mehmet Efendiye anlatacağız, mahallemizdeki bakkal Hasan Efendiye anlatacağız, komşularımıza gittiğimiz zaman orada anlatacağız. Eğer bu dalgayı genişletebilirsek, demokrasi kültürünü yayabilirsek; o zaman demokrasi sağlam temellere oturur. Siz biz bunu yapmazsak, öbürleri yapacaklardır ve yurtlarda, özel evlerde, okullarda, toplu olan yerlerde veya bireysel ilişkilerde demokrasiye aykırı olan propagandalarını yayacaklar ve güçlü olan da onlar olacaktır. Bu bir mücadeledir. Bu mücadeleyi ne yapmak gerekiyor? Kazanmak. Kazanabilmek için de, önce bizim bilmemiz, öğrenmemiz ve ondan sonra bunu karşı tarafa aktarmamız gerekiyor. Bizim adımıza birileri bir şey yapsın diyorsak, artık o devir geçmiştir. Hele Türkiye için o çoktan geçmiştir.

Sabırla dinlediğiniz için teşekkür ederim arkadaşlar.